
De wereld waarnemen

7 radiolezingen van Maurice Merleau-Ponty over de fenomenologie van de waarneming

---

TEKST: LAURENS TIMMER BEELD: PHOTOCOLORS

UIT DE BOEKENKAST VAN WIBE

Boeken waren voor Wibe Veenaas een onuitputtelijke bron van inspiratie. Op de kennis en inzichten van de grote psychologen, filosofen, fenomenologen, schrijvers en andere denkers fundeerde hij ons instituut. De boekenkast van Wibe, in zijn werkkamer aan de Nieuwegracht, was dan ook famous. In de nieuwe rubriek Uit de boekenkast van Wibe zet Laurens Timmer steeds een boek in het zonlicht. Als eerste: *De wereld waarnemen; 7 radiolezingen* van Maurice Merleau-Ponty.

Toen ik als schaatstrainer Wibe ontmoette, wisselden we al veel uit over het lijf. Hoe leer je nieuwe vaardigheden vanuit je lijf aan, op een manier die aansluit bij hoe wij leren? Dat was een vraag die mij destijds als sportfysiotherapeut en schaatstrainer bezighield. En die actueel was in het licht van de schaatstraining die ik aan Wibe gaf.

In die tijd was ik zo enthousiast over de functie en waarde van het lijf – en de dingen die een lijf kan leren – dat ik er niet over uitgepraat raakte. Uren zat ik naast Wibe in de auto op weg naar schaatswedstrijden in verre oorden. En

vaak hadden we het over een specifiek thema. Hoe belichaamt je wat je doet? We hadden het over de vraag hoe het lijf meedeelt in de schaatsbeweging van Wibe. En hij leerde mij in de auto nog iets anders. Het lijf doet ook mee

---

in de ontmoeting tussen jou en mij. Onze ontmoetingen zijn niet alleen van hoofd tot hoofd, maar ook van hart tot hart, van lijf tot lijf. Om dit te kunnen ervaren, is waarneming de essentie, aldus Wibe. Een belangrijke inspiratiebron van deze kennis vinden we terug bij Maurice Merleau-Ponty. Deze Franse filosoof ontwikkelde het gedachtegoed van de fenomenologie verder tot een concrete filosofie van het lijf.

Niet lang daarna gaf Wibe mij voor mijn verjaardag een boekje van Merleau-Ponty. Het boekje heette *De wereld waarnemen; 7 radiolezingen* van Maurice Merleau-Ponty. 'Dit zal je wel leuk vinden', zei hij. 'Dit gaat over belichamen!'

Wibe schreef vooraan in het boekje de volgende zinnen voor me op:

Lieve Laurens,

*In de verbinding belichamen,
Het ziende lichaam als bron van zinvol leven,
Ontmoeting in getuigenis.*

Nu ik dit terug lees ben ik onder de indruk van hoe goed deze drie zinnen het idee van het boek samenvatten.

In de verbinding belichamen

Volgens Merleau-Ponty houdt de fenomenologische denkwijze zich bezig met de betekenis van de relatie die ik met mijn omgeving heb. Merleau-Ponty beschrijft dat ons lichaam al voordat ons analytische bewustzijn dat kan bedenken, een relatie heeft met de dingen om ons heen. Zo zijn we via ons lijf in verbinding met onze omgeving. Om deze betekenis, deze houding van het lijf naar zijn omgeving te onderzoeken, is er verbinding met je lijf nodig.

Dat de werkelijkheid een bepaalde betekenis voor ons heeft, ligt niet in haar bestaan besloten, maar in ons lijfelijke bewustzijn dat zich op de werkelijkheid betreft. Met andere woorden: ons lijf heeft een bepaalde relatie met de werkelijkheid en als we de gewaarwordingen van ons lijf bewust kunnen beleven, dan kunnen we die relatie onderzoeken.

Vanuit dit licht zag ik ineens de concrete vragen van Wibe over 'wat gebeurt er nu in je lijf?' als toegangspoort tot diepgaandere inzichten in onszelf.

Het ziende lichaam als bron van zinvol leven

Nu we het lijf als eerste toegangspoort tot de bron van de doorleefde ervaring als vooronderstelling serieus nemen, kunnen we onze betekenisgeving gaan onderzoeken.

Wat me raakt van Merleau-Ponty is dat hij stelt dat we de natuurlijke vertrouwdheid die wij met ons lijf hebben, even moeten 'vergeten'. Pas dan zijn we in staat om een dieper inzicht te krijgen in de betekenis van de bewegingen van ons lijf in relatie tot de ander.

Ik herinner me hoe ik ooit een keer in de auto op weg naar de ijsbaan in gesprek was met Wibe. Alles wat hij te vertellen had, wilde ik weten. Zonder dat ik het door had, boog ik met mijn lijf helemaal naar Wibe toe. 'Merk je hoe je met je lijf verbinding met me zoekt? Dat is vast niet alleen van nu', constateerde Wibe. 'Zoals ik ooit verbinding zocht met mijn vader', antwoordde ik. In een zucht ging ik weer meer op mijn eigen billen zitten. Een zinvol commentaar vanuit een rake waarneming gegeven.

Wanneer we de bewegingen van ons lijf leren waarnemen, leren we de zin kennen die ons lijf aan die bewegingen geeft.

Ontmoeting in getuigenis

Merleau-Ponty stelt dus dat het lijf onbewust gericht is op iets waar het zo naar verlangt. Dat dit gebeurt, nog voordat we erover nadenken, maakt dat het in het onbewuste blijft, mits we er niet op ontmoet worden. De ontmoeting met Wibe in de auto was zo'n moment waarop er én ontmoeting was op een nieuw inzicht én er getuigenis was om deze nieuwe realisatie te bevestigen.

De drie korte zinnen die Wibe in het boekje voor mij had geschreven, geven de essentie ervan helemaal weer. Wat een vreugde om Merleau-Ponty en zijn ideeën over belichaming en de betekenis ervan te lezen. Het biedt een kans om de praktische houding van Wibe in een theoretisch kader te plaatsen. En het theoretische kader geeft weer een kans om er praktisch mee aan de slag te gaan in relatie met cliënten. Want uiteindelijk was dat voor Merleau-Ponty, en zeker ook voor Wibe, de kunst en kunde. Om theoretische kaders praktisch en erfahrbaar te maken in de ontmoeting zelf. 🦋